

**Vankiterveydenhuollon yksikön asiantuntijalausunto koskien HE 165/2020 vp
Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi vankeuslain ja tutkintavankeuslain
tupakointia koskevien säännösten muuttamisesta**

Vankiterveydenhuollon yksikkö kiittää mahdollisuudesta antaa asiantuntijalausunto otsikossa mainitusta esityksestä. Vankiterveydenhuollon yksikkö toimii Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen alaisena yksikkönä. Tämä asiantuntijalausunto perustuu Terveidenhuollon ja hyvinvoinnin laitoksen säännösvalmistelun yhteydessä antamaan lausuntoon koskien tupakoinnin järjestämistä vankiloissa, Vankiterveydenhuollon yksikön toiminnallisiin tavoitteisiin sekä kansalliseen Käypä hoito -suositukseen koskien tupakka- ja nikotiiniriippuvuuden ehkäisyä ja hoitoa.

Tupakointi on merkittävin ehkäistävissä oleva ennenaikaisen kuolleisuuden aiheuttaja, tupakoija menettää keskimäärin 10 elinvuotta. Tärkeimmät tupakoinnin aiheuttamat sairaudet ovat syöpä-, hengityselin- ja verenkiertoelimistön sairaudet. Lisäksi tupakointi heikentää monien sairauksien hoitojen tehoa, suurentaa hoitoihin tai toimenpiteisiin, kuten leikkauksiin, liittyvien komplikaatioiden riskiä ja hidastaa muun muassa haavojen ja murtumien paranemista. Vankien terveydentila on muuta väestöä heikompi, ja heillä on enemmän sekä fyysisiä että psyykkisiä sairauksia. Tupakoinnin lopettaminen parantaa sairauksien ennustetta ja pienentää komplikaatoriskejä merkittävästi.

Nykyinen lainsäädäntö ei tarpeellisella tavalla suojaa vankeja eikä vankilassa työskenteleviä tupakansavulle altistumiselta vankilan sisätiloissa. Lakiesitystä tukevat sekä tunnetut ympäristön tupakansavulle altistumisen terveyshaitat että mahdollisuus edistää vankien terveyttä tukemalla tupakoinnin lopettamista. Vankien tupakointi on hyvin yleistä ja siten sekä ennen aikaista sairastavuutta ja kuolleisuutta että väestöryhmien välisiä terveyseroja lisäävä tekijä. Lisäksi se altistaa vankilan työntekijöitä tupakansavulle ja sen haitoille.

Tupakoinnin täyskiellot vankiloissa vähentävät merkittävästi sekä vankien että vankilan työntekijöiden altistumista tupakansavulle. Vankien terveys paranee ja kuolleisuus tupakan aiheuttamiin sairauksiin vähenee. Kuten lain perusteluissa todetaan, tupakoinnin täyskielto voidaan katsoa myös terveyden eriarvoisuutta vähentäväksi toimenpiteeksi ja siten perustelluksi.

Ensiarvoisen tärkeää toteutustavassa on huomioida tupakoinnin lopettamisen monipuolinen ja riittävän pitkäaikainen tukeminen, jossa tarjotaan vangeille mahdollisuutta sekä tupakasta vieroitukseen tarkoitettujen lääkkeiden

käyttöön että käyttäytymisen muutokseen tähtäävään psykososiaaliseen tukeen. Vankiterveydenhuollon yksiköllä on päihdelääketieteen ja päihderiippuvuuksien hoidon erityisosaamista. Tupakoinnin täyskiellon toteutuessa Vankiterveydenhuollon yksikkö voi yhdessä Rikosseuraamuslaitoksen kanssa laatia ohjeistuksen vankiloihin soveltuvista nikotiinikorvaushoitotuotteista ja tupakasta vieroitukseen tarkoitettuista reseptilääkkeistä. Rikosseuraamuslaitoksen ja Vankiterveydenhuollon tiivis yhteistyö ja yhteiset toimintamallit ovat edellytys vankien tupakoinnin lopettamisen onnistumiselle.

Tupakoinnin lopettamisen tukeminen toisi kustannuksia Vankiterveydenhuollon henkilöstön työajan ja tarvittavan lääkehoidon hankkimisen osalta. Tupakoinnin lopettamisen tueksi tulee tehdä yksilöllinen vieroitus suunnitelma ja se kirjataan hoitosuunnitelmaan. Ryhmäohjaus kaksinkertaistaa tupakoinnin lopettamisessa onnistumisen mahdollisuuden ja sen on todettu oleva tupakasta vieroituksessa yhtä tehokasta kuin intensiivinen yksilöohjaus ja tehokkaampaa kuin opasmateriaali tai lyhyt yksilöohjaus. Kaikille tupakointia lopettaville vangeille tulee tarjota sairaanhoitajan antamaa ryhmäohjausta sekä arvion mukaan yksilöohjauskäyntejä. Mahdollisia fyysisiä vieroitusoireita tulee seurata hoidon aikana. Erityisesti, jos vieroitusoireet ovat voimakkaita, saatetaan tarvita useita tapaamisia. Käypä hoito -suosituksen mukaisesti tupakasta vieroituksen tulokset parantuvat vieroituslääkehoidolla ja tupakoinnin lopettajaa tulee rohkaista vieroituslääkkeiden käyttöön. Lääkehoidon on osoitettu lisäävän tupakoinnin lopettamisen todennäköisyyttä 1,5–3 kertaiseksi lumelääkkeeseen verrattuna.

Siirryttäessä suljetuista vankiloista avovankilaan tulee arvioida lääkkeellisen hoidon asianmukaisuus ja nikotiinikorvausvalmisteiden oikea käyttö. Lisäksi avovankiloissa on tärkeä tehdä ennaltaehkäisevää ja tupakoinnin haitoista valistavaa työtä.

Hallituksen esityksen perusteluiden kohdassa 4.2.1 esitetyt Vankiterveydenhuollolle aiheutuvat vuosittaiset kustannukset (100 000 euroa lääkkeelliseen korvaushoittoon sekä 2–3 sairaanhoitajan työpanos) vastaavat suuruusluokaltaan todellisuutta ja niillä resursseilla Vankiterveydenhuollon yksikkö pystyy tukemaan vankien tupakoinnin lopettamista kansallisten suositusten mukaisesti. Kansainvälisen tutkimusnäytön perusteella tupakasta vieroitus, sekä lääkkeetön että lääkkeellinen, on erittäin kustannustehokasta terveydenhuollolle.

Kansainvälinen tutkimustieto vankien tupakoinnin lopettamisen pysyvyydestä ja pitkäaikaisista terveysvaikutuksista on vähäistä. Lain voimaantulo

mahdollistaisi tutkimuksen lähtötasotiedon keräämisen Suomessa ja myöhemmän tutkimustyön.

Vankiterveydenhuollon yksikkö katsoo, että vangeille on tarjottava mahdollisuus parhaaseen mahdolliseen terveyteen. Tupakoinnin kieltäminen vankiloissa tukee tätä merkittävästi. Tupakoinnin lopettamisen onnistumiseksi on tärkeää tarjota vangeille lopettamiseen tukea ja siihen tarvittavat resurssit. Terveystieteiden ammattilaisten pitää ottaa tavoitteekseen kaikkien potilaiden tupakasta vieroittuminen.

Jussi Korkeamäki

Johtaja, Vankiterveydenhuollon yksikkö